

Г. Б. Паласюк

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-0754-6394>

ResearcherID B-9944-2017

М. І. Шкільна

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-0915-5071>

ResearcherID B-4126-2016

Scopus Author ID 57207877108

Л. Є. Грицишин

ORCID <https://orcid.org/0000-0003-2619-3800>

ResearcherID AEX-7646-2022

З. В. Смаглій

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-1370-9188>

ResearcherID AFF-6042-2022

Тернопільський національний медичний університет імені І. Я. Горбачевського МОЗ України

ОРГАНІЗАЦІЯ І МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ТЕРМІНОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МАЙБУТНІХ ДЕРМАТОЛОГІВ

H. B. Palasiuk, M. I. Shkilna, L. Ye. Hrythyshyn, Z. V. Smagliy

I. Horbachevsky Ternopil National Medical University

ORGANIZATION AND METHODOLOGICAL ASPECTS OF TERMINOLOGICAL COMPETENCE FORMING IN FUTURE DERMATOLOGISTS

Анотація. У статті здійснено комплексне дослідження проблеми формування термінологічної компетентності майбутніх дерматологів. Підкреслено важливе значення фахової термінології для медичної науки. Розкрито актуальність формування навичок грамотного формулювання діагнозу і стандартизації його написання латинською мовою для майбутнього лікаря-дерматолога. У процесі дослідження охарактеризовано структуру клінічних термінів із компонентами “cutis” і “derma”. На основі структурно-семантичної специфіки відібраних термінів сформовано чотири лексико-семантичні групи. Обґрунтовано, що у номенклатурі дерматології часто використовуються афіксальні способи термінотворення. Проаналізовано значення термінів, утворених суфіксальним способом. Наголошено, що розуміння етимології дерматологічних клінічних термінів сприяє кращому їх запам’ятовуванню і використанню у практичній діяльності. Проаналізовано методи навчальної діяльності, які сприяють формуванню термінологічної компетентності майбутнього дерматолога.

Ключові слова: термінологічна компетенція; дерматолог; латинськомовна клінічна термінологія.

Abstract. A comprehensive study of the problem of the terminological competence of future dermatologists is considered in this paper. The importance of professional terminology for medical science is emphasized. The relevance of forming the skills of competent formulation of the diagnosis and standardization of its writing in Latin for the future dermatologist is revealed. In the process of research the structure of clinical terms with the components “cutis” and “derma” was characterized. Based on the structural-semantic specificity of the selected terms, four lexical-semantic groups were formed. It is justified that in the nomenclature of dermatology, affixal methods of term formation are often used. The meaning of the terms formed by the suffix method was analyzed. It is emphasized that understanding the etymology of clinical terms contributes to their better memorization and use in practical activities. The methods of educational activities that contribute to the formation of terminological competence of the future dermatologist are analyzed.

Key words: terminological competence; dermatologist; Latin clinical terminology.

Вступ. Вивчення латинської мови як базової дисципліни професійного спрямування у медичних за-

кладах вищої освіти передбачає насамперед формування термінологічної компетентності майбутнього лікаря [5]. Метою термінологічного курсу латин-

© Г. Б. Паласюк, М. І. Шкільна, Л. Є. Грицишин, З. В. Смаглій

ської мови є вироблення навичок грамотного використання латинської анатомічної, гістологічної, клінічної, фармацевтичної, медико-технічної термінології, розуміння назв лікарських препаратів і номенклатурних найменувань, засвоєння студентами певних лексико-граматичних структур, необхідних для розуміння медичних термінів та грамотного їх використання у майбутній професійній діяльності.

Термінологія – базовий структурний елемент удосконалення та стандартизації мови конкретної галузі, а термін – це слово або словосполучення, що означає чітко окреслене спеціальне поняття певної галузі науки, техніки, мистецтва, суспільного життя тощо, яке застосовують у процесі пізнання та засвоєння наукових і професійних об'єктів та відношень між ними [3].

Особливо вагоме значення термінології для медичної науки, багатогранність якої породжує велику кількість термінів і вимагає орфографічної грамотності. Медичні терміни є мовними одиницями, що формують висловлювання, і входять як до рецептивного, так і до продуктивного словника фахівців із медицини, тому справедливо можна стверджувати, що термінологія утворює професійний компонент інформації.

Дослідження латинської медичної термінології (історичний та етимологічний аспекти, виявлення шляхів, засобів і способів утворення, словотвірний потенціал греко-латинських дублетів і терміноелементів) з часом не втрачають своєї актуальності, оскільки сприяють полегшенню процесу номінації нових нозологічних одиниць, симптомів, синдромів, методів діагностики та оперативного втручання тощо, оптимізації процесу уніфікації термінів із трьох підсистем медицини (анато-гістологічної, клінічної та фармацевтичної), підвищенню комунікації фахівців на міжнародному рівні.

Мета статті – проаналізувати методи навчальної діяльності, які сприяють формуванню термінологічної компетентності майбутнього фахівця-дерматолога; охарактеризувати структуру, основні форми клінічних термінів, базовими компонентами яких є номени “cutis” і “derma”.

Теоретична частина. Клінічні терміни, до складу яких входить соматичний компонент «шкіра», представлений у латинській медичній термінології двома лексемами: іменником латинського походження cutis, is f і іменником грецького походження derma, atis n.

Першу групу складають терміни, початковим компонентом яких є терміноелементи dermat-

dermat- (від гр. derma, atis n – шкіра). Зауважимо, що при утворенні деяких клінічних термінів вживають не справжню основу грецького іменника (dermat-), а так звану основу, визначену за називним відмінком (derm-), причому обидва терміноелементи вживаються синонімічно. Оскільки лексика старогрецької мови є підґрунтям для утворення клінічної термінології, то й переважна більшість із досліджуваних термінів належить саме до цієї підсистеми медичної термінології. Дослідивши та проаналізувавши структурно-семантичну специфіку відібраних термінів, ми сформуваємо такі лексико-семантичні групи:

1) терміни на позначення загальних понять: «наука про анатомію, фізіологію й патологію шкіри, лікування й профілактику шкірних хвороб» – dermatologia; «наука про грибно-паразитні хвороби шкіри, нігтів, волосся» – dermatomycologia; «наука про іннервацію здорової й хворої шкіри» – dermatoneurologia; «фахівець із хвороб шкіри» – dermatologus; «фахівець із дерматовенерології» – dermatovenerologus;

2) позначення аномалій розвитку: adermia – аномалія розвитку: відсутність або ушкодження ділянки шкіри;

3) симптоми захворювання: dermatorrhagia – крововилив у шкіру, кровотеча зі шкіри; dermatorrhexis – розрив шкіри, зокрема її судин; dermatographismus – зміна забарвлення шкіри людини внаслідок її механічного подразнення; dermatosclerosis – обмежений або дифузний склероз шкіри у вигляді її ущільнення й втрати еластичності; dermatopathia – хворобливий стан шкіри; dermatopathophobia – нав'язливий страх хвороби шкіри;

4) хірургічні методи лікування: dermatoplastica – дерматоластика, відновлення ушкодженої або втраченої шкіри; dermatoautoplastica – дерматоавтоластика – заміщення втрачених ділянок шкіри клаптями власної шкіри з іншої ділянки; dermoidectomia – видалення дермоїдної кісти.

У номенклатурі дерматології часто використовуються афіксальні способи. Кінцеві терміноелементи-суфікси надають номінативним одиницям певне термінологічне значення. Суфікс -itis, як правило, додається до основи іменника грецького походження, який є назвою органа чи якоїсь анатомічної структури й утворює одночленний клінічний термін із термінологічним значенням «запалення», наприклад: dermatitis – запалення шкіри; melanodermatitis – дерматит із надмірним відкладанням меланіну в шкірі; mycodermatitis –

дерматит, спричинений грибами; neurodermatitis – хронічний дерматоз із папульозною висипкою, вогнищами ліхенізації і свербжею, зумовлений нервово-ендокринними розладами. Запалення шкіри, спричинене дією препаратів арсену, позначається латинським терміном-комполитом arsenodermatitis (усічена основа arsen-), синонімом якого є клінічний термін toxicodermia salvarsani. Як свідчить проведене дослідження, суфікс -itis не є продуктивним для утворення клінічних термінів із хімічним компонентом. В українсько-латинському медичному енциклопедичному словнику (УЛАМЕС) [6] ми знайшли тільки один такий термін.

Ад'єктивні доповнення до терміна dermatitis уточнюють причину запалення: dermatitis actinica – дерматит, спричинений будь-яким опромінюванням; dermatitis allergica – дерматит, зумовлений підвищеною чутливістю організму до алергенів, які безпосередньо діють на шкіру; dermatitis atopica (синоніми – neurodermitis diffusa, eczema atopicum) – спадково зумовлене хронічне захворювання шкіри, невродерміт із характерним симетричним ураженням ділянок на лиці, шиї й згинальних поверхнях кінцівок; dermatitis erythematosa – дерматит у вигляді почервоніння й набряку уражених ділянок шкіри; dermatitis medicamentosa – дерматит, спричинений дією певного лікарського препарату на шкіру.

Іменники із суфіксом -itis у латинській мові, на відміну від української мови, є іменниками жіночого роду, наприклад: dermatitis – дерматит. На цій особливості необхідно акцентувати увагу студентів, тому що при узгодженні прикметників з іменниками, які вказують на запалення органа, узгоджене означення повинно бути виражене прикметником жіночого роду, тобто узгоджуватися з іменником у роді, числі і відмінку.

На назви хвороб незапального характеру вказує суфікс -osis, доданий до основи іменника грецького (рідко латинського) походження: dermatosis – будь-яке ураження шкіри, здебільшого незапального характеру; neurodermatosis – дерматоз, спричинений порушенням функції нервової системи.

На незапальний характер захворювання в клінічному терміні вказує також суфікс -iasis. Приєднаний до основи грецького іменника, він утворює термін на позначення тривалих патологічних процесів: hypodermolithiasis – наявність кальцинованих вузлів під шкірою; dermatomyiasis – дерматозооноз, спричинений проникненням у шкіру личинок деяких видів мух.

Суфікс -oma, доданий до основи іменника грецького походження (рідко латинського), утворює термін, який вказує на назви пухлин конкретних тканин чи органів: dermatoma – патологічне розростання шкірної тканини, обмежене потовщення або гіпертрофія шкіри; dermatofibroma – сполучнотканинна пухлина шкіри у вигляді щільного безболісного вузла, різновид доброякісної фіброзної гістіоцитомі.

Шляхом приєднання до основи іменника суфікса -ismus утворюють терміни, які вказують на відхилення від норми, наприклад: dermatographismus (син. dermatographismus) – зміна забарвлення шкіри внаслідок її механічного подразнення.

Для формулювання діагнозу, окрім однослівних, частіше застосовують дво- чи кількаслівні терміни, які позначають назву хвороби. Прикметникові означення характеризують перебіг і динаміку хворобливого стану, інформують про етіологію захворювання тощо: dermatographismus albus – дермографізм білий, dermatographismus reflectorius – дермографізм рефлекторний; dermatographismus ruber – дермографізм червоний, dermatographismus urticarius – дермографізм уртикарний. Зауважимо, що початковий терміноелемент dermat- (derm-) поєднується тільки з компонентами грецького походження, ми не виявили жодного композита, де б одним із компонентів були слова латинського чи іншомовного походження.

Окремо слід згадати про терміни-комполити з кінцевими терміноелементами -derma (шкіра) і dermia (стосовно до шкіри), наприклад atrophoderma (atrophodermia) – розлад живлення тканин шкіри, що призводить до атрофії (син. atrophia cutis).

У процесі дослідження ми відібрали ряд клінічних термінів-комполитів із кінцевими терміноелементами -derma і dermia, у яких початковим терміноелементом виступає основа найменування хімічного елемента. Такі терміни мають різні значення залежно від значення початкового терміноелемента, наприклад bromoderma – токсикодермія внаслідок тривалого вживання бромиду чи алергії до нього; iododerma – токсикодермія внаслідок підвищеної чутливості до препаратів йоду. Доцільно зауважити, що синонімом терміна iododerma є термінологічне словосполучення asne iodica – вузлики темно-червоного кольору, що найчастіше локалізуються на шкірі обличчя, виникають унаслідок тривалого вживання препаратів йоду і нагадують звичайні вугри [7].

Сюди ж відносимо терміни-композити грецького походження з використанням терміноелементів прикметникового походження – xeroderma (син. xeroderma) (гр. xer – сухий) – сухість і шорсткість шкіри з дрібними висівкоподібними лусочками на розгинальних поверхнях кінцівок та сідницях, різновид іхтіозу; anetoderma (гр. anet – в'ялий) – первинна атрофія шкіри з появою блідо-червоних заокруглених плям.

У клінічній термінології надзвичайно продуктивним є живання колористичних елементів прикметникового походження. На основі колірних асоціацій утворена група термінів, які містять у своєму складі терміноелементи, що позначають певне забарвлення шкіри, наприклад: erythrodermia (гр. erythr- – червоний) – почервоніння та інфільтрація усїєї шкіри, що часто поєднується з лущенням; xanthoderma (гр. xanth- – жовтий) – жовте забарвлення шкіри, наприклад, у разі жовтяниці, каротинемії тощо; melanodermia (гр. melan- – чорний) – надмірне відкладання меланіну в шкірі, утворення широких чорних плям і вузликів акне з нагноюванням; leukoderma (leuk-, leuc- – білий) – порушення пігментації шкіри: численні округлі плями, зумовлені зменшенням або відсутністю меланіну, часткова або повна відсутність меланіну в шкірі. Узгоджені означення до терміна leukoderma розкривають етіологію цього захворювання: leukoderma medicamentosum – левкодерма лікарська, спричинена токсичною дією ліків; leukoderma postinflammatorium – левкодерма післязапальна, що виникає на місці загоєння запальних дерматозів, опіків, ран, ін'єкцій тощо; leukoderma professionale – левкодерма професійна, спричинена дією професійних шкідливих чинників; leukoderma solare – левкодерма сонячна, псевдолевкодерма на місці сонячних опіків або шкірних висипок на місці опромінення.

Кінцевий терміноелемент -derma (шкіра) є іменником третьої відміни середнього роду, а -dermia (стосовно до шкіри) – першої відміни жіночого роду. При формулюванні діагнозів необхідно не тільки правильно узгоджувати прикметники з термінами-композитами, що містять ці кінцеві терміноелементи, а й пам'ятати, що іменники середнього роду, які в називному відмінку однини закінчуються на -ma, в родовому – на -ātis, мають особливості при відмінюванні – в Dat. et Abl. plur. мають закінчення -is (замість характерного для третьої відміни закінчення -ibus).

Як відомо, в латинськомовній клінічній термінології широко представлена метафорична номінація,

яку вважають одним із найпродуктивніших способів формування термінологічних одиниць. Метафора створює яскравий образ, що допомагає швидко сприйняти та запам'ятати клінічний термін. Через аналогії, асоціації метафора дозволяє створювати нові концепти і лексику для передачі інформації про симптоматику хвороб шкіри.

На позначення хвороб і їх симптомів у дерматології широко використовують зооморфні метафоричні номінації, утворені за принципом узгодженого означення, наприклад: cutis anserina – гусяча шкіра, поява на шкірі конусоподібних мішечків волосин, зумовлена скороченням м'язів, які піднімають волосся.

У клінічній термінології метафоричні поняття функціонують як готові терміни, що несуть суто наукову інформацію. Носії мови не усвідомлюють метафоричність їхньої природи, оскільки давно функціонуючі метафори втратили зв'язок із джерелом. Саме тому так важливо, щоб студенти-медики в процесі вивчення латинської мови та основ медичної термінології розуміли як самі терміни, так і їх метафоричну наповнюваність [4].

Значний пласт клінічної термінології на позначення хвороб шкіри складають терміни, які утворилися в результаті функціональної та зовнішньої подібності. Базовим компонентом таких термінів є латинський номен “cutis” з узгодженим або неузгодженим означенням: cutis bicoloris – строката шкіра, cutis laxa (син. chalasodermia) – в'яла шкіра, cutis marmorata – мармурова шкіра; cutis agricolae – шкіра землероба; cutis nautae – шкіра моряка тощо. Розуміння етимології клінічних термінів (aetimologia від гр. étymon – істинне значення і lógos – слово, вчення) сприяє усвідомленому їх запам'ятовуванню і використанню у практичній діяльності.

Організація професійного навчання у сучасних умовах передбачає використання широкого спектра традиційних та нових методів навчальної діяльності, які дозволяють реалізувати цілі й задачі навчання, досягти засвоєння студентами певного змісту навчального матеріалу. Якість процесу навчання залежить від сукупності багатьох чинників, чільне місце серед яких посідає наявність підручника, який, за визначенням А. О. Бессараб, «має слугувати організації всього процесу навчання» [1] і поєднувати в собі предметний зміст і види пізнавальної діяльності студентів.

У підручнику з латинської мови та медичної термінології для студентів медичного факультету [2] автори підібрали лексичний матеріал, зразки діаг-

нозів і кліше, які можуть успішно застосовуватися як у різних видах роботи на заняттях, так і в майбутній практичній діяльності лікаря. Різноманітні вправи слугують основою для впровадження інтерактивних технологій навчання, які сприяють формуванню і закріпленню навичок написання діагнозів. На основі лексичного матеріалу і вправ викладачі латинської мови активно використовують метод кооперативного навчання (робота в парах, малих групах), методи ділової гри, мозкового штурму, кейс-метод, інтерактивне комп'ютерне навчання та підготовку мультимедійних презентацій.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, дерматологічні терміни входять як до рецептивного, так і до продуктивного словника дерматологів. Клінічні терміни, до складу яких входить соматичний компонент «шкіра», представлені у латинській медичній термінології двома лексемами: латинським іменником *cutis, is f* та іменником грецького походження *derma, atis n*. Структурно-семантичний аналіз вибраних термінів дозволив сформулювати такі лексико-семантичні гру-

пи: терміни на позначення загальних понять «наука про анатомію, фізіологію та патологію шкіри, лікування і профілактику шкірних хвороб»; позначення аномалій розвитку; хірургічні методи лікування; симптоми захворювання. Певне термінологічне значення надають номінативним одиницям кінцеві терміоеlementи-суфікси: *-itis, -osis, -iasis, -ismus*. Прикметникові означення характеризують перебіг і динаміку хворобливого стану, вказують на етіологію захворювання тощо. Велику групу дерматологічних термінів складають терміни-композиції з кінцевими терміоеlementами *-derma* і *dermia*. Початковим терміоеlementом у таких термінах виступає основа назви хімічного елемента, прикметники тощо. Процес номінації складних патологічних явищ і захворювань на позначення захворювань шкіри забезпечує велика група похідних і складних термінів, однак недостатньо вивченими на сьогодні залишаються метафоричні номінації в дерматології, що і слугуватиме об'єктом наших наступних досліджень.

Список літератури

1. Бессараб А. О. Роль навчальної книги в сучасній педагогічній системі вищої школи України / А. О. Бессараб // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. пр. – 2010. – Вип. 8 (61). – С. 28–34.
2. Паласюк Г. Б. Латинська мова та медична термінологія : підручник / Г. Б. Паласюк, Т. В. Саварин, Н. О. Федчишин. – Тернопіль : ТДМУ, 2021. – 548 с.
3. Паласюк Г. Б. Методичні аспекти формування у студентів навичок написання клінічного діагнозу латинською мовою / Г. Б. Паласюк, Б. М. Паласюк // Медична освіта. – 2023. – № 1. – С. 98–103.
4. Паласюк, Г. Б. Розвиток пізнавальної активності студентів при вивченні клінічної термінології на заняттях з латинської мови / Г. Б. Паласюк, Б. М. Паласюк // Медична освіта. – 2022. – № 4. – С. 101–105.

5. Ракшанова Г. Ф. Професійна термінологія як засіб формування мовленнєвої компетенції майбутнього фахівця / Г. Ф. Ракшанова // Сучасний університет: перспективи розвитку : матеріали Міжнар. конф. – Черкаси, 2010. – С. 125–127.

6. Українсько-латинсько-англійський медичний енциклопедичний словник : у 4-х т. / [уклад. Л. І. Петрух, І. М. Головка]. Т. 1. А–Д. – К. : Медицина, 2012. – 704 с.; Т. 2. Е–Н. – К. : Медицина, 2013. – 741 с.; Т. 3. О–С. – К. : Медицина, 2016. – 744 с.; Т. 4. Т–Я. – К. : Медицина, 2016. – 600 с.

7. Хирівська Г. Явище синонімії в українській фармацевтичній термінології / Г. Хирівська // *Studia Ukrainica Posnaniensia*. – 2016. – Vol. 4. – С. 167–172.

References

1. Bessarab, A.O. (2010). Rol navchalnoyi knyhy v suchasniy pedahohichniy systemi vyshchoyi shkoly Ukrayiny [The role of the textbook in the modern pedagogical system of the higher school of Ukraine]. *Pedahohika formuvannya tvorchoyi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitniy shkolakh – Pedagogy of creative personality formation in higher and*

secondary schools: A collection of scientific works, 8(61), 28-34 [in Ukrainian].

2. Palasyuk, H.B., Savaryn, T.V., & Fedchyshyn N.O. (2020). *Latynska mova ta medychna terminohiya [Latin language and medical terminology]*. Ternopil: TDMU [in Ukrainian].

3. Palasyuk, H.B., & Palasyuk, B.M. (2023). Metodichni aspekty formuvannya u studentiv navychok napysannya klinichnoho diahnozu latynskoyu movoyu [Methodical aspects of the formation of students' skills in writing a clinical diagnosis in Latin]. *Medychna osvita – Medical Education*, 1, 98-103 [in Ukrainian].

4. Palasyuk, H.B., & Palasyuk, B.M. (2022). Rozvytok piznavalnoyi aktyvnosti studentiv pry vyvchenni klinichnoyi terminolohiyi na zanyattyakh z latynskoyi movy [Development of students' cognitive activity when studying clinical terminology in Latin classes]. *Medychna osvita – Medical Education*, 4, 101-105 [in Ukrainian].

5. Rakshanova, H. (2010). Profesiyna terminolohiya yak zasib formuvannya movlennyevoyi kompetentsiyi

maybutnoho fakhivtsya [Professional terminology as a means of forming the speech competence of the future specialist]. *Suchasnyy universytet: perspektyvy rozvytku – Modern university: prospects for development: Materials of the International conferences*. (pp. 125-127) [in Ukrainian].

6. Petrukh, L.I., & Holovko, I.M. (2012). *Ukrainsko-latynsko-anhliyskiy medychnyi entsyklopedychnyi slovnyk [Ukrainian-Latin-English medical encyclopedic dictionary]*. (Vols. 1-4). Kyiv: Medytsyna [in Ukrainian].

7. Khyrivska, H. (2016). Yavlyshche synonimiyi v ukrayinskiy farmatsevychniy terminolohiyi [Phenomenon of synonymy in Ukrainian pharmaceutical terminology]. *Studia Ukrainica Posnaniensia*, 4, 167-172 [in Ukrainian].

Отримано 03.10.2023.
Рекомендовано 04.12.2023.

Електронна адреса для листування: palasyuk@tdmu.edu.ua